

2. Бех І.Д. Справедливість - несправедливість у міжособистісних взаєминах // Педагогіка і психологія. - Київ: Пед. преса. - 2006. - № 1(50).
3. Большевич В.А. Межличностные отношения. - Минск: Книжний Дом. 2003.
4. Булах І.С. Психологія особистісного зростання підлітка: монографія. – Київ: 2003.
5. Ильин Е.И. Психология общения и межличностных отношений. – Санкт-Петербург: Питер, 2010.
6. Карпенко Л.А. Отношения межличностные. Энциклопедический словарь в 6 т. - Москва: ПЕРСЗ, 2006. - Т. 4.
7. Кон И.С. Дружба. - Москва: Политическая литература, 1989.
8. Кондратьев М.Ю. Социально-психологический феномен авторитета и отношения авторитетности в группе // Мир психологии. - 2006. - № 4.
9. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: Підручник. - 1995.
10. Мясичев В.Н. Психология отношений // Под ред. А.А. Бодалева. - Москва: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж, 1995.
11. Орбан-Лембрик Л.Е. Особистість у контексті соціально-психологічної парадигми. - Київ: Укр. Центр політичного менеджменту, 2003.
12. Помиткін Е.О. Психологічні закономірності та механізми духовного розвитку дітей і молоді: автореф, дис.. на здобуття наук, ступеня... доктора психол., наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». – Київ: 2009.
13. Роджерс К. О становлении личностью. Психотерапия глазами психотерапевта. - Москва: Прогресс, 1994.
14. Фромм Э. Человек для себя. Исследования психологических проблем этики. - Минск: Коллениум, 1992.
15. Ялом И. Экзистенциальная терапия. - Москва: Класс, 1999.

V. Voloshyna, V. Lotysh. Theoretical aspects of study of interpersonal cooperation are in youth age.

In the article the theoretical analysis of problem of interpersonal amities is carried out in early youth.

Key words: interpersonal relations, friendship, early youth.

УДК 159.9:37.091.212

С. В. Гальцова

ФОРМУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ

У статті говориться про особливості психологічного консультування студентів ВНЗ. Розглядаються точки зору вчених на проблему психологічного консультування, його особливості, застосування в умовах ВНЗ. Виділяються основні підходи, цілі, задачі психологічного консультування. Показано відмінності в уявленнях про психологічне консультування у людей в залежності від віку, статі й спрямованості освіти.

Ключові слова: психологічне консультування, соціально-психологічне консультування, академічне консультування, планування консультативної роботи, установка, прийняття відповідального рішення.

Постановка проблеми. Для збільшення конкурентоспроможності нашої країни в світі потрібні висококваліфіковані фахівці з вищою освітою, які прагнуть до професійного розвитку протягом всього свого життя, здатні вирішувати проблемні ситуації і приймати самостійні відповідальні рішення, що пояснює особливі вимоги до системи вищої освіти. Необхідність змін у вищій освіті диктується об'єктивною ситуацією формування єдиного європейського освітнього простору і накладає певні зобов'язання на нашу країну в плані підготовки випускників університету, яка повинна бути реалізована в логіці єдиних вимог, і сприяння професійному розвитку майбутніх спеціалістів протягом усього життя. Але студенти часто не готові визначитися зі своїми освітніми потребами, спланувати маршрут досягнення поставлених цілей, і в процесі проектування і реалізації маршруту свого професійного розвитку вони стикаються з різними проблемами. Нездатність студентів самостійно вирішити проблеми, приймати рішення, а також відсутність достатньої допомоги з боку викладачів ускладнює професійний розвиток студентів. Практика особистісно-професійного становлення фахівців у вузах показує, що в процесі навчання на студента діють фактори, подолання дії яких вимагає компетентного соціально-психологічного консультування. Недостатньо вивчені сьогодні соціально-психологічні детермінанти дисгармонії компонент індивідуальності ведуть до деформацій особистості, збоїв у процесі становлення професіонала, до збільшення ризиків психосоматики і погіршення здоров'я, складних життєвих ситуацій у професійному розвитку та діяльності. В зв'язку з цим актуальним є інформування і виклад різних точок зору вчених на проблему консультування в ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати останніх досліджень говорять про реформування професійної педагогічної освіти в напрямку її гуманізації, що виявляється в наданні переваги особистісному розвитку перед вузькопрофесійним (О.Г. Асмолов, Г.О. Балл, М.Й. Боришевський, В.А. Семиченко). У формуванні особистісного ставлення до професії та прийнятті себе як фахівця відіграють роль допрофесійні етапи, зокрема період навчання у вищому закладі освіти. Але допрофесійне становлення особистості майбутнього спеціаліста та професійне самовизначення в цей період досліджувалось ученими лише фрагментарно у таких контекстах: педагогічне управління (М.Р. Бітянова, С.Д. Максименко, В.О. Сластьонін, Т.Д. Щербан); підготовка керівника у ВНЗ (О.Г. Романовський, Л.М. Шипіліна). Тому зміст і організація психологічного консультування, в тому числі і соціально-психологічного

консультування, багато в чому визначається характером інтеграції в соціально-психологічних феноменах базових проявів суб'єктно-діяльній сутності людини при взаємодії людей, що показано, зокрема, в роботах К.А. Абульханової, А.Л. Журавльова, В.П. Позднякова. Залишається важливим дослідження соціально-психологічного консультування розвитку особистості як цілісної індивідуальності (У.А. Хакімзанова), педагогічні засади професійного консультування молоді засобами Інтернет (В.В. Осадчий), формування психологічної готовності студентів педагогічних університетів до професійно-управлінського самовизначення (О.П. Щотка), академічне консультування як умова професійного розвитку студентів університету (Є.В. Попова), діяльній-психологічне консультування в навчанні (Г.А. Суворова).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є теоретичний аналіз змісту, структури та особливостей психологічного консультування в сучасній освіті. Завданням даної роботи є розгляд сутності проблеми психологічного консультування, психологічного консультування в прийнятті педагогічних рішень та аналіз теоретичних психолого-педагогічних підходів до проблеми психологічного консультування студентів ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблему консультування в психології досліджує консультативна психологія. Консультативна психологія виходить з уявлення про те, що за допомогою спеціально організованого процесу спілкування в людини яка звернулася за допомогою можуть бути актуалізовані додаткові психологічні сили і здібності, які, в свою чергу, можуть забезпечити знаходження нових можливостей виходу з важкої життєвої ситуації. Основні питання, які досліджує консультативна психологія:

- 1) у чому суть процесу, що виникає між людиною, що опинилася у важкій ситуації і звертається за допомогою, і людиною, що її надає;
- 2) які мають бути особистісні риси, установки, знання та уміння консультанта;
- 3) які резерви, внутрішні сили клієнта можуть бути актуалізовані у процесі консультування;
- 4) які вимоги накладає на процес консультування особлива ситуація, що склалася в житті клієнта;
- 5) які прийоми чи техніки можуть бути свідомо використані консультантом у процесі надання допомоги [7].

Психологічне консультування визначається як професійна допомога людині в пошуку вирішення проблемної ситуації. Професійне консультування можуть проводити психологи, соціальні працівники, педагоги чи лікарі, які пройшли спеціальну підготовку. У психологічному консультуванні чітко виділяються три основні підходи:

1) проблемно-орієнтоване консультування спрямоване на аналіз сутності та зовнішніх причин проблеми, пошук шляхів вирішення. Підхід аналогічний поведінковій психотерапії, часто має на увазі підключення до консультування членів родини пацієнта та організаційну допомогу йому і його родині.

2) особистісно-орієнтоване консультування центроване на аналізі індивідуальних причин проблеми, генезисі деструктивних особистісних стереотипів, запобігання подібних проблем у майбутньому. Підхід аналогічний психодинамічній психотерапії, консультант принципово утримується від порад та організаційної допомоги.

3) рішення-орієнтоване консультування центроване на виявленні ресурсів для вирішення проблеми. Найбільш яскравим прикладом подібного підходу є короткострокова позитивна психотерапія.

Цілі і завдання психологічного консультування:

- 1) емоційна підтримка і увага до переживань людини;
- 2) розширення свідомості і підвищення психологічної компетентності;
- 3) зміна ставлення до проблеми (від «глухого кута» до «вибору рішення»);
- 4) підвищення стресової і кризової толерантності;
- 5) розвиток реалістичності світогляду;
- 6) підвищення відповідальності особистості і вироблення готовності до творчого освоєння світу [2].

У психолого-педагогічних джерелах вченими також виділяється поняття «психологічна служба освіти». Це система психологічного супроводу діяльності у сфері освіти, покликана створювати сприятливі умови для навчання та особистісного розвитку людини. Психологічна служба освіти має бути організована і активно діяти на усіх рівнях освіти, в тому числі і на вищу освіту [1].

У роботі О.Ю. Макарової теоретично обґрунтовано відмінність визначень «роль консультанта» та «позиція консультанта» у процесі психологічного консультування. Сформульовано визначення «позиції консультанта» у процесі психологічного консультування. Виявлено три рівні функціонування соціальних уявлень про психологічне консультування:

- 1) науково-теоретичний;
- 2) професійно-буденний;
- 3) повсякденний.

Вперше виявлено і описано уявлення про психологічне консультування як факт культурного життя людей. Показано відмінності в уявленнях про психологічне консультування у людей в залежності від віку, статі й спрямованості освіти. Найбільше вплинула майже на всі змістовні характеристики стать респондентів. Представники жіночої статі, на відміну від чоловіків, у 78,8% випадків визначають психологічне консультування як

«створення певних умов взаємодії між клієнтом і консультантом, особливий вид взаємин, що сприяє розвитку особистості і спрямований на вирішення проблем клієнта, пов'язаних з труднощами в міжособистісних відносинах». Психолог для представників жіночої статі - це фасилітатор (42,5%), лікар (27,9%) і експерт (23,5%). А представники чоловічої статі визначають так психологічне консультування тільки в 38% випадків. 18,5% чоловіків відносить консультування до одного з клінічних методів і 13,8% чоловіків вважає консультування модним дозвіллям. Для представників чоловічої статі, психолог - це лікар (41,5%), священник (24,6%), експерт (23,1%). У 87,7% випадках чоловіки заперечують для себе можливість звернення за допомогою до фахівців. Основними причинами незвернення за допомогою вважають: здатність справлятися самостійно, відсутність звички, недовіра, наявність друзів, здатних надати підтримку. При цьому впоратися самостійно можуть лише 29,2% опитаних. Основним джерелом допомоги для чоловіків виступають друзі (70,8%). Для інших людей в 93,8% випадках чоловіки визнають можливість отримання психологічної допомоги, якщо людина не може впоратися з проблемою самостійно.

Основні цілі психологічного консультування респонденти бачать в отриманні кваліфікованої ради, можливості навчитися новим способам поведінки і подивитися на ситуацію з «іншої точки зору», отримати підтримку сторонньої людини і знайти для себе відповіді на такі глобальні питання, як «У чому сенс мого життя?», «Навіщо я живу?». Як джерело допомоги 29,6% вибирають психолога-консультанта, 24% - батьків і 24% - друзів. Представники жіночої статі вважають, що люди повинні звертатися за допомогою до психолога, якщо не можуть самостійно впоратися зі своїми проблемами в 93,6% випадках. Основною причиною труднощів інших людей респонденти бачать у «невмінні адекватно ситуації реагувати на події» і в «невірній інтерпретації інформації». Причинами звернення по допомогу для друзів жінки бачать в «неможливості впоратися самостійно», «коли ніхто не зміг допомогти», «у разі сімейних проблем», «в кризових ситуаціях» [3].

О.О. Хакімзанова відмічає важливість планування соціально-психологічної консультативної роботи, яка пов'язана з системним вирішенням питань використання засобів і методів психологічної допомоги в інтересах оптимізації особистісно-професійного становлення майбутнього фахівця з реалізацією сучасних технологій гармонізації цілісної індивідуальності студента. Соціально-психологічне консультування забезпечує додаткову психологічну підготовку студента до подолання пасивного сприйняття знань і оволодіння активним умінням вчитися за оптимальними для своєї індивідуальності напрямами особистісно-професійного становлення. Інтегративний підхід до індивідуалізованого соціально-психологічного консультування у вузі таким чином поєднує

соціально-психологічні умови і індивідуалізовані чинники формування суб'єктної сторони професійно-особистісних здібностей.

Соціально-психологічне консультування розвиває особистість як цілісну індивідуальність в процесі особистісно-професійного становлення у вузі і являє собою процес пізнання сутності, особливостей соціально-психологічних труднощів особистості, шляхів і способів їх подолання для надання ефективної допомоги в їх подоланні та формуванні компетентності консультованого в оволодінні власною стратегією і практикою ефективного вирішення життєвих проблем. Психотехнологія соціально-психологічного консультування у вузі представлена вченим як стратегія, тактика та техніка виявлення та сприяння у подоланні соціально-психологічних труднощів студента в усвідомленні і розумінні життєвих проблем, в оволодінні засобами та методами їх подолання в процесі особистісно-професійного становлення. Експериментально вивчено також вплив соціально-психологічних факторів на особистісно-професійне становлення студента як цілісної індивідуальності, які важливо враховувати в процесі соціально-психологічного консультування. Ці фактори генетично взаємопов'язані і визначаються формально-динамічною вираженістю типологічно значущих властивостей і задатків до професійної діяльності, гармонійністю індивідуальності і особистісно-професійним статусом студента. Ці особистісно-професійні чинники визначають прояв конкретних гармонійно-дисгармонійних зв'язків, які повинні бути центральними в соціально-психологічному консультуванні. Ключовий фактор визначається через ряд характеристик комфортності особистісно-професійного становлення студента поряд з інтегративним індексом структури індивідуальності. Соціально-психологічне консультування студента як цілісної індивідуальності є ефективною психотехнологією для сприяння в подоланні труднощів особистісно-професійного становлення. Воно має застосовуватись для гармонізації індивідуальності, що виражається в гуманістично-направленій зміні сприйняття, осмислення студентом відношення до професії і своєї поведінки в процесі особистісно-професійного становлення у вузі. Перспективним напрямом дослідження соціально-психологічного консультування людини як цілісної індивідуальності могло б стати пізнання особливостей різних систем праці, а також оптимізація для цього психотехнологій консультування [6].

Разом зі знанням основ психології в процесі навчання в вузі студент має отримати знання, уміння та навички з психології прийняття рішень. Адже професійна діяльність педагога постійно пов'язана з прийняттям оперативних та перспективних педагогічних рішень, з постановкою та вирішенням проблем, які виникають під час навчально-виховного процесу. Підготуватись до майбутньої професійної діяльності студенти можуть під час проходження педагогічної практики в школі. Психолог, керівник

практики має допомогти студентам в прийнятті таких рішень під час педагогічної практики в процесі психологічного консультування.

Ми плануємо проводити такі консультації під час педагогічної практики, заздалегідь підготувавши студентів, подавши відповідну інформацію спецкурсом. Такий спецкурс може бути розділений на чотири частини: 1) курс лекцій по темі підготовки та прийняття ефективних педагогічних рішень; 2) курс практичних аудиторних занять; 3) консультативна допомога під час проходження педагогічної практики в школі і підготовки до виконання творчого залікового завдання; 4) аналіз проведеної роботи, підсумки, перспективи.

Суворова Г.А. також відмічає важливість дослідження проблеми психологічного консультування в освіті. На сучасному етапі психологічне консультування в освіті розвивається в трьох сферах одночасно:

1) як науковий напрям, що базується на системі психологічного знання про психіку і поведінку людини та методи їх дослідження;

2) як шлях впровадження психологічної науки в педагогічну практику (відпрацьовуються організаційні моделі впровадження наукового знання в практику психологічного консультування);

3) як галузь практичної діяльності психолога (в освіті психолога-практика безпосередньо використовує науково-обґрунтовані методи і технології вирішення практичних завдань) [4].

У розробці методологічних основ психологічного консультування в навчанні головними є теоретичні підходи синтезу віково-психологічного та діяльнісно-психологічного аналізів психічного, які впорядковуються принципами системного підходу. Сутність і принципи системного аналізу психічного найбільш повно розроблені для дослідження діяльності людини в теорії системогенезу діяльності, що дозволяє впроваджувати діяльнісну методологію у психологічне консультування з проблем навчання. При роботі психолога з теоретичним конструктом системної моделі діяльності конкретизується сутність розвитку людини: людина розвивається, формуючи у себе психологічні системи різних видів діяльності, в тому числі в системи прийняття ефективних рішень. Організовані в систему психічні функції та процеси виконують регулюючу роль в поведінці і діяльності людини.

Попова О.В. в своїх дослідженнях акцентує увагу на тому, що необхідність змін в сучасній вищій освіті диктується об'єктивною ситуацією формування єдиного європейського освітнього простору і накладає певні зобов'язання на нашу країну в плані підготовки випускників університету, яка повинна бути реалізована в логіці єдиних вимог, і сприяння професійному розвитку майбутніх фахівців протягом усього життя. Для досягнення поставлених цілей в університетах мають бути створені умови вибору варіантів досягнення освітніх результатів і побудови на їх основі життєвих і професійних перспектив. Дана ситуація надає студентам

університету можливість побудови маршруту особистісного і професійного розвитку та вироблення активної позиції щодо свого майбутнього, що надалі буде сприяти їх розвитку протягом всього життя. В цій ситуації студенти часто не готові визначитися зі своїми освітніми потребами, можливостями, спланувати маршрут досягнення поставлених цілей, і в процесі проектування і реалізації маршруту свого професійного розвитку вони стикаються з академічними проблемами.

Автор наголошує, що в умовах сучасного освітнього процесу традиційна форма надання допомоги студентам стає малоефективною, тому необхідна інша продумана організація цілеспрямованої допомоги. Такою формою в умовах переходу до нелінійного освітнього процесу пропонується академічне консультування студентів. На думку вченого, саме академічний консультант зможе допомогти студентам вирішити академічні проблеми в процесі навчання і вибудувати маршрут їхнього професійного розвитку, тобто отримати максимальний результат від навчання в університеті, що стає особливо важливим у зв'язку з ускладненням навчального плану і ситуацією, що склалася на ринку праці. Отже, вивчення такого нового для вищої освіти консультування, як академічне консультування, стає надзвичайно актуальним.

Спираючись на позиції особистісно-діяльнісного підходу, вченими було визначено зміст поняття академічного консультування як вид супроводу студентів, який являє собою систематичну взаємодію академічного консультанта та студентів з метою сприяння у вирішенні академічних проблем студентів, сприяючи проектуванню і реалізації індивідуального освітнього маршруту студентів, виходячи з їхніх життєвих та професійних планів. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та аналіз емпіричних даних дозволили визначити, що академічне консультування є умовою професійного розвитку студентів університету, оскільки впливає на формування їх професійно значущих якостей, сприяє уточненню індивідуальних освітніх маршрутів в процесі формування готовності та становлення професійної компетентності завдяки актуалізації суб'єктної позиції студентів, створення ситуацій підтримки, усвідомлення успішності та стимулювання рефлексії освітньої діяльності в процесі вирішення академічних проблем. Спираючись на додаткову модель організації академічного консультування, було виявлено, що академічний консультант має бути співробітником освітньої установи з числа професорсько-викладацького складу, який має сприяти студентам у вирішенні проблем, що виникають у процесі проектування і реалізації індивідуального освітнього маршруту студента університету. Функції діяльності академічного консультанта можуть бути представлені таким чином:

1) функція сприяння професійному розвитку студентів передбачає сприяння студентам при вирішенні проблем, що виникають у процесі проектування і реалізації індивідуального освітнього маршруту;

2) функція проектування пов'язана і проявляється в проектуванні спільно зі студентом його індивідуального освітнього маршруту;

3) функція управління передбачає встановлення відносин співробітництва і партнерства з колегами всередині університету;

4) розширення ділових контактів із соціальними партнерами – представниками інших вищих навчальних закладів;

5) функції рефлексії та самоосвіти відображають проведення аналізу своєї діяльності, готовність академічного консультанта до змін у професійній діяльності на основі цілеспрямованого добровільного і самостійного придбання нових професійних знань і вмінь.

Згідно емпіричним даним і аналізу психолого-педагогічної літератури зміст академічного консультування студентів університету розкрито в наступних напрямках взаємодії академічного консультанта і студентів:

1) адаптація в університеті;

2) самоорганізація в освітньому процесі університету;

3) самостійна робота в університеті;

4) вибір в освітньому процесі університету;

5) спілкування в університеті яке реалізовано в діяльності академічного консультанта і в діяльності студента [5].

Виявлені функції діяльності академічного консультанта знаходять відображення в теоретично обгрунтованій структурній моделі процесу академічного консультування, яка заснована на системному і особистісно-діяльнісному підходах. Структура академічного консультування, що сприяє професійному розвитку студентів університету, відображає взаємозв'язки між її компонентами. Зв'язок і взаємообумовленість між цими компонентами залежить від прийнятої суб'єктами академічного консультування мети, досягнутого результату, рефлексія якого дозволяє визначити нові цілі академічного консультування. Зміст діяльності суб'єктів залежить від виявлених академічних проблем студентів, постановки проблемних задач, від вміння приймати ефективні рішення, які можуть бути реалізовані за допомогою таких засобів психологічного консультування, як групове консультування, особистий контакт, електронна пошта, форум, телефон у формах тренінгів, коучінгу, модерації. Технологія академічного консультування являє собою спільну діяльність академічного консультанта і студентів з вирішення академічної проблеми, здійснювану як сукупність

послідовних етапів: діагностичного, пошукового, договірної, діяльнісного, рефлексивного етапу.

Висновки. На наш погляд проведений аналіз вимагає здійснювати пошук ефективних механізмів оптимізації освітнього процесу студентської молоді в умовах ВНЗ. Одним з його напрямків має бути психологічне консультування студентів різного віку, статі й спрямованості освіти, використання психологічного консультування в академічному. Також подальшого вивчення потребують особливості застосування технології психологічного консультування при прийнятті ефективних педагогічних рішень майбутніми вчителями.

Л і т е р а т у р а

1. Дуткевич Т.В., Савицька О.В. Практична психологія. Вступ до спеціальності: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2007.
2. Карандашев В.Н. Психология: введение в профессию: учебное пособие. – 5-е изд., стереотип. – Москва: Академия, 2009.
3. Макарова Е.Ю. Представления о психологическом консультировании у разных социальных групп: дис... канд. психол. наук: 19.00.05. – Москва: 2009.
4. Суворова Г.А. Деятельностно-психологическое консультирование в обучении: дис... доктора психол. наук: 19.00.01, 19.00.07. – Москва: 2003.
5. Попова Е.В. Академическое консультирование как условие профессионального развития студентов университета: дис... канд. пед. наук: 13.00.08. - Одеса: 2009.
6. Хакимзанова Е.А. Социально-психологическое консультирование развивающейся личности как целостной индивидуальности: дис. канд. психол. наук: 19.00.05. – Москва: 2008.
7. Хомич Г.О. Основы психологического консультування: навчальний посібник. - Київ: МАУП, 2004.

S. Galtsova. Forming in the process of psychological counseling readiness of future to teachers make effective decisions.

The article describes the features of psychological counseling of university students. The scientists` points of views on the problem of psychological counseling, its features and its application in a university are considered here. The main approaches, goals and tasks of psychological counseling are determined in the article. The article shows differences in perceptions about psychological counseling for people depending on their age, gender and orientation in education.

Key words: *psychological counseling, social counseling, academic advising, planning of advisory work, installation, making of responsible decision.*